Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres
Weesperplein 8
1018 XA Amsterdam

cok@amsterdam.nl
cok.amsterdam.nl

Commisse Aanwijzing Monumenten

Onderwerp	Adviesaanvraag aanwijzing Hemonylaan 22
Datum	22 september 2025
Commissie	Petra Brouwer (voorzitter), Isabel van Lent (architectuurhistoricus), Wim de Wagt (architectuurhistoricus), Bastiaan van de Kraats (restauratiearchitect)
Secretaris	Elles van den Hoek, Mirte Kooij
Adviseur(s)	Paul Nieuwenhuizen, Agnes Hemmes (Monumenten en Archeologie)

Geachte leden van het dagelijks bestuur van stadsdeel Zuid,

U heeft de subcommissie Aanwijzing Monumenten van de Commissie Omgevingskwaliteit gevraagd advies uit te brengen over de aanwijzing van het woonhuis aan de Hemonylaan 22 als gemeentelijk monument.
De commissie hanteert bij de advisering de selectiecriteria voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten, zoals vastgesteld in de Erfgoedverordening. Zij beoordeelt of dit pand voor Amsterdam van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectonische en/of cultuurhistorische waarde. Daarnaast wordt vastgesteld in hoeverre het een gaaf en/of zeldzaam voorbeeld is voor een bepaalde periode of van een bepaald (gebouw)type.

De commissie adviseert u het in 1884 door Nicolaas van der Linden ontworpen en gebouwde pand aan de Hemonylaan 22 aan te wijzen als gemeentelijk monument. Met name het interieur van de benedenwoning heeft hoge architectonische en cultuurhistorische waarde. De nagenoeg gaaf bewaarde interieurafwerking uit 1923, ontworpen door de vooraanstaande Joodse architect en interieurontwerper Harry Elte, is zeldzaam en vormt een representatief voorbeeld van de wooncultuur van de Joodse hogere middenstand. De sober, maar zorgvuldig vormgegeven voorgevel van het pand is een typisch voorbeeld van een herenhuis uit de late 19de eeuw. Van bijzondere waarde zijn de eikenhouten voordeuren, ook naar ontwerp van Elte en de glas-in-lood ramen in de bovenlichten. Het pand heeft daarnaast een zekere stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de 19de-eeuwse gevelwand aan de Hemonylaan, een straat met een bijzonder en afwijkend profiel in De Pijp.

Stedenbouwkundige waarde
De Hemonylaan maakt onderdeel uit van het noordoostelijke deel van De Pijp en vormt een uitzondering op de zo kenmerkende lange, smalle straten in deze buurt. Oorspronkelijk lag hier de Zaagmolensloot, een relatief brede vaart met aan weerszijde houtzagerijen. Dit verklaart de afwijkende breedte van zowel de Hemonylaan als de in het verlengde liggende Albert Cuypstraat. Naast het profiel, zorgt ook het type bebouwing aan de Hemonylaan voor een straatbeeld dat zich onderscheidt

van de voor De Pijp kenmerkende woonstraten. In plaats van reeksen etagewoningen voor de werkende klasse, staan aan de zuidzijde van de met bomen beplante straat herenhuizen voor de gegoede middenklasse, die uitkijken op de voormalige koetshuizen, garages en tuinmuren van de herenhuizen aan de Stadhouderskade.

Architectonische en cultuurhistorische waarde
Het in 1884 door Nicolaas van der Linden in opdracht van zijn stiefzoon G.F. Franken ontworpen en gebouwde herenhuis bestaat uit een beneden- en bovenwoning. De gevel van rode baksteen staat op een plint (souterrain) van natuursteen. De blank gelakte eikenhouten voordeuren zijn in 1922-1923 aangebracht. Architect, interieur- en meubelontwerper Harry Elte kreeg in dat jaar opdracht van de toenmalige eigenaar, de Joodse zakenman Harmannus Michael van Rijn, om het benedenhuis te verbouwen en aan de achterzijde uit te breiden. Uit deze tijd stamt ook het interieur van de hoofdvertrekken, gangen en het trappenhuis. Kenmerkend voor de interieurs van Elte zijn de betimmeringen met strakke vormen, uitgevoerd in lokale en exotische houtsoorten zoals eikenhout, ebbenhout en palissander, gedecoreerd met sierlijk snijwerk. Deze kenmerken vinden we ook in de hier aanwezige, zeer hoogwaardig uitgevoerde interieurafwerkingen, met onder andere: eikenhouten betimmering, een schouw van groen geaderd marmer in eikenhouten ombouw, ebbenhouten profiellijstjes en decoraties, de nog grotendeels intacte slaapkamerbetimmering van palissander met bed ombouw met baldakijn gedragen door gecanneleerde zuilen en kastenwanden, hang- en sluitwerk, plafondafwerkingen en glas-in-lood ramen in de bovenlichten.
Elte was tijdens het Interbellum de meest vooraanstaande Joodse architect van Nederland. Vanaf 1907 was hij huisarchitect van de Portugees-Israëlitische synagoge. Zijn bekendste ontwerpen in Amsterdam zijn de Joodsche Invalide op de Nieuwe Achtergracht en De Obrechtsjoel. Vanaf de jaren 20 van de vorige eeuw kreeg hij steeds meer opdrachten vanuit de steeds welvarender wordende Joodse gemeenschap. De opdracht voor de verbouwing van Hemonylaan is niet toevallig. Hermannus van Rijn was getrouwd met Jansje Speijer, dochter van de groothandelaar in sponzen en zeemleer met een bedrijfspand aan de Achtergracht, en zus van Elisabeth Speijer met wie Elte in 1924 in het huwelijk trad. Het pand is zowel vanwege de relatie tussen de architect en opdrachtgevers en uitvoerder als de bewogen eigenaars- en bewonersgeschiedenis van belang als onderdeel van het Amsterdams Joods cultureel erfgoed.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid
Zowel het exterieur (uit 1888) als de voordeuren, het glas-in-lood van de bovenlichten en het interieur van de benedenwoning (uit 1923) zijn gaaf bewaard. De bovenwoning bevat, op de bovenlichten met glas-in-lood van de voorgevel na, geen noemenswaardige interieurafwerking.
Voor zover bekend zijn er nog maar enkele interieurs van Elte bewaard. Naast Honthorststraat 36 waar ook nog een slaapkamerinterieur bewaard is, is dit voor zover bekend nog de enige volledig aanwezige slaapkamerbetimmering. Uitzonderlijk is hier de aanwezigheid van een baldakijn-achtige constructie, waardoor sprake is van extra zeldzaamheidswaarde.

Amsterdam, 4 november 2025
Commissie Aanwijzing Monumenten

Petra Brouwer, voorzitter

Cc Monumenten en Archeologie